

Ainevaldkond „Sotsiaalsained“

1. Sotsiaalvaldkondlik pädevus

Sotsiaalne pädevus tähendab suutlikkust mõista ühiskonnas toimuvate muutuste põhjusi ja tagajärgi; tunda ning austada inimõigusi ja demokraatiat; vallata teadmisi kodanikuõigustest ja -vastutusest ning käituda nendega kooskõlas; ära tunda kultuurilist eripära; järgida üldtunnustatud käitumisreegleid; olla huvitatud oma kogukonna, rahva, riigi ja maailma arengust; kujundada oma arvamust ning olla aktiivne ja vastutustundlik kodanik; tunda ja kasutada lihtsamaid sotsiaalteaduste uurimismeetodeid; tunda huvi ümbritseva maailma vastu.

Sotsiaalainete õpetamise kaudu taotletakse, et põhikooli lõpuks õpilane:

- 1) mõistab ühiskonnas toimuvate muutuste põhjusi ja tagajärgi;
- 2) valdab adekvaatset minapilti, oskab analüüsida oma võimalusi ja kavandab neist lähtuvalt tulevikuplaane;
- 3) tunneb ning austab demokraatiat ja inimõigusi, teab kodanikuõigusi ja -kohustusi, järgib üldtunnustatud käitumisreegleid ning on seaduskuulekas;
- 4) huvitub iseenda, oma kogukonna, rahva ja maailma arengust, kujundab oma arvamust ning mõistab oma võimalusi olla aktiivne ja vastutustundlik kodanik;
- 5) tunneb lihtsamaid uurimismeetodeid ja kasutab neist mõnda õppes;
- 6) teadvustab kultuurilist eripära ning suhtub lugupidavalt individuaalsetesse, kultuurilistesse ja maailmavaatelistesse erinevustesse juhul, kui need pole inimväärikust alandavad;
- 7) käitub üldtunnustatud sotsiaalsete normide ja suhtlemistavade järgi, mis aitavad toime tulla eakaaslaste hulgas, perekonnas, kogukonnas ning ühiskonnas, väärtustades neid;
- 8) on omandanud teadmisi ja oskusi enesekontrolli, enesekasvatuse, oma võimete arendamise, tervist tugevdava käitumise ja tervisliku eluviisi kohta ning suhtub positiivselt endasse ja teistesse;
- 9) hindab vabadust, inimväärikust, võrdõiguslikkust, ausust, hoolivust, sallivust, vastutustunnet, õiglust ja isamaalisust ning tunneb austust enda, teiste inimeste ja keskkonna vastu.

2. Ainevaldkonna õppeained ja maht

Ainevaldkonna õppeained on ajalugu, ühiskonnaõpetus ja inimeseõpetus. Õppeainete nädalatundide jagunemine kooliastmeti on määratud Suure-Jaani Kooli õppekava üldosa tunnijaotusplaanis. Ainevaldkonna valikainena on Suure-Jaani Koolis 5. klassis KIVA väärtuskasvatuse tund.

3. Ainevaldkonna kirjeldus ja valdkonnasisene lõiming

Sotsiaalainetes käsitletakse inimese ja ühiskonna toimimist minevikus ning tänapäeval. Sotsiaalainete vahendusel kujundatakse õpilastes oskusi näha ühiskonna arengus põhjuse-tagajärje seoseid ning teha teadlikke valikuid, lähtudes ühiskonnas kehtivatest väärtustest ja moraalinormidest. Õppe vältel kujundatakse õpilastes tahet toimida kõlbelise ja vastutustundliku ühiskonnaliikmena ning isiksusena.

Ajalugu õppides omandavad õpilased kultuuriruumis orienteerumiseks vajalikke teadmisi oma kodukoha ja maailma minevikust ning kultuuripärandist. Aine vahendusel suunatakse

õpilane teadvustama, analüüsima ja kriitiliselt hindama ning tõlgendama minevikus aset leidnud sündmusi ja protsesse, nende omavahelisi seoseid ja seoseid tänapäevaga ning ajaloosündmuste erineva tõlgendamise põhjusi. Ajaloõpetus aitab kaasa teistes õppeainetes õpitava tervikuks sidumisele ning kujundab oskust mõista minevikunähtuste mõjul toimuvat arengut.

Inimeseõpetus lõimib õppesisu kõigis kooliastmeis, toetades õpilase toimetulekut eakaaslaste hulgas, peres, kogukonnas ja ühiskonnas ning aitab õpilasel kujuneda sotsiaalselt küpseks ja teovõimeliseks isiksuseks. Inimeseõpetuse üldeesmärk on aidata kaasa õpilase sotsiaalses elus vajalike toimetulekuoskuste arengule, mille elluviimiseks kujundatakse õpilases terviklikku isiksust, sotsiaalset kompetentsust, terviseteadlikkust ja ausust, hoolivust, vastutustunnet ning õiglust.

KiVa tundides õpitakse kiusamise vastu võitlemise viise. Tundides arutletakse, tehakse rühmatöid, rollimänge ja vaadatakse lühifilme kiusamise kohta. Teemad varieeruvad alates lugupidamisest inimsuhetes kuni kiusamise peatamise võteteni. Mitmed tunnid keskenduvad sellele, milline võib olla grupi roll kiusamise kestmajäämisel või peatamisel; õpilased mõtlevad erinevate kiusamisele vastu hakkamise viiside üle ja harjutavad neid.

Ühiskonnaõpetuses omandavad õpilased sotsiaalse kirjaoskuse: teadmised, oskused ja hoiakud ühiskonnas toimimiseks ning vastutustundlike otsuste tegemiseks. Õppeaine üldeesmärk on luua eeldused kodanikuidentiteedi ja ühiskonna sidususe tugevdamiseks ning aktiivse kodaniku kujunemiseks.

Kõik sotsiaalvaldkonna ained on toeks, et õpilasel areneks suutlikkus analüüsida oma käitumist ja selle tagajärgi, järgida ühiskondlikke väärtusi, norme ja reegleid, sobival viisil väljendada oma tundeid, aktseptsida inimeste erinevusi ning arvestada neid suheldes; ennast kehtestada, seista vastu ebaõiglusele ja kiusamisele viisil, mis ei kahjusta enda ega teiste huve ega vajadusi.

Valdkonnasisese lõiminguga taotletakse, et õpilane areneks terviklikuks isiksuseks, kes suhtub endasse ja teistesse positiivselt, arvestab kaasinimesi, lähtub oma tegevuses üldinimlikest väärtustest ning näeb ja mõistab ühiskonnas toimuvat. Tal on tõhusad oskused ja valmidus ühiskonnaellu sekkuda ning selles osaleda.

Õppesisu käsitles teeb valiku aineõpetaja arvestusega, et kooliastmeti kirjeldatud õpitulemused, üld- ja valdkonnapädevused ning õpitulemused oleksid saavutatud.

4. Üldpädevuste kujundamine

Sotsiaalainete valdkonna õppeainete õppimise kaudu kujundatakse õpilastes kõiki riiklikus õppekavas kirjeldatud üldpädevusi.

Kultuuri- ja väärtuspädevuse ning sotsiaalse ja kodanikupädevuse kujundamist toetavad kõik ainevaldkonna õppeained. Arendatakse oskust enda heaolu kõrval teisi arvestada, seista õigluse ja erinevate inimeste võrdse kohtlemise põhimõtete eest.

Enesemääratluspädevuse kujundamist toetab peamiselt inimeseõpetus. Käsitlevate teemade ja läbi kasutatavate meetodite areneb õpilaste suutlikkus mõista ja hinnata iseennast; oma nõrku ja tugevaid külgi ning arendada positiivset suhtumist endasse ja teistesse; järgida tervislikke eluviise; lahendada tõhusalt ja turvaliselt iseendaga ja inimsuhetes tekkivaid probleeme.

Õpipädevus. Ajaloos on lisaks koosõppimisele rõhk iseseisval info otsimise ja tõlgendamise oskusel, inimeseõpetuse ja ühiskonnaõpetuse tundides arendatakse koostööoskust.

Suhtluspädevus. Kõik valdkonna õppeained kujundavad suutlikkust ennast selgelt ja asjakohaselt väljendada erinevates suhtlusolukordades.

Matemaatika-, loodusteaduste- ja tehnoloogiaalane pädevus. Kõigis valdkonna õppeainetes õpitakse otsima teavet, kasutades tehnoloogilisi abivahendeid, ja tegema saadud teabe alusel tõendus põhiseid otsuseid. Loetakse graafikuid ja tabeleid. Tervisekäitumise teema toetub teadmistele loodusteadustest.

Ettevõtlikkuspädevus. Aineõpetuse kaudu kujundatakse algatusvõimet ja vastutustunnet, et teha eesmärkide saavutamiseks koostööd, viia alustatu lõpule, võtta arukaid riske ja kasutada loovaid lahendusi.

Digipädevus. Sotsiaalaineid õppides kasutatakse digivahendeid teabe otsimiseks, kogumiseks ja esitamiseks. Suurendatakse teadlikkust digivahendite rakendamisega kaasneva võivatest terviseriskidest ja internetiturvalisusest. Saadud teavet rakendatakse ühiskonna probleemide üle arutledes ja arvamust avaldades. Digitaalset sisu luuakse või koostatakse kooskõlas autoriõigustega ning osatakse kasutada digivahendeid individuaalses ja ühisloomes.

5. Ainevaldkonna õppeainete lõiming teiste ainevaldkondadega

Sotsiaallained on teiste ainevaldkondadega seotud valdkonnapädevuste kujundamise kaudu.

Keel ja kirjandus, sh võõrkeeled.

Kujundatakse oskust väljendada end selgelt ja asjakohaselt nii suuliselt kui ka kirjalikult; lugeda ja mõista erinevaid tekste. Sotsiaalainete õppimise kaudu täiendatakse õpilaste teadmisi erinevatest kultuuridest ja traditsioonidest. Paljud tundides kasutatavad õppematerjalid (filmide, videod, internetileheküljed ja -keskkonnad) on võõrkeelsed.

Matemaatika. Rakendatakse oskust arvandmeid esitleda ja tõlgendada, probleeme seada ja sobivaid lahendusstrateegiaid leida, lahendusideid analüüsida ning tulemuse tõesust kontrollida ning loogiliselt arutleda, põhjendada.

Loodusained. Õpitakse mõistma looduskeskkonna ja geograafilise asendi mõju inimühiskonna arengule, inimese arengut ja rahvastikuprotsesse, üleilmastumist.

Tehnoloogia. Lisaks tehnoloogiavahendite kasutamisele õppeprotsessis õpitakse tundma infotehnoloogia väärkasutamise tagajärgi ja tehnoloogia mõju ühiskonna arengule.

Kunstiained. Käsitletakse Eesti, Euroopa ja maailma erinevate rahvaste kultuuriteemasid. Teadmised ja oskused disainivaldkonnas toetavad esitluste, plakatite jm õppeülesannete valmimist.

Kehaline kasvatus. Kujundatakse oskust mõista ja väärtustada kehalise aktiivsuse tähtsust tervisliku eluviisi osana.

6. Läbivate teemade rakendamine

Elukestev õpe ja karjääri plaanimine. Kujundatakse iseseisva õppimise oskust ja hoiakuid, mida on õpilasele vaja tulevases tööelus. Õpilastele tutvustatakse sotsiaalvaldkonnaga enim seotud ameteid, erialasid ja edasiõppimisvõimalusi.

Kujundatakse arusaama ühiskonnas toimuvate muutuste põhjustest ja tagajärgedest, tööturu üldisest olukorrast ja tulevikuprognosidest, tööõigusest, erinevatest töödest eri tegevusvaldkondade ameti- ja kutsealadel. Taotletakse, et õpilane hakkab analüüsima oma võimeid, oskusi ja väärtusi ning seostama neid tulevase haridustee ja tööelu valikutega, koostades põhikooli lõpuks esimese karjääriplaani.

Keskkond ja jätkusuutlik areng. Toetatakse õpilase kujunemist sotsiaalselt aktiivseks, vastutustundlikuks ja keskkonnateadlikuks inimeseks, kes püüab leida lahendusi keskkonna- ja inimarengu küsimustele, pidades silmas nende jätkusuutlikkust.

Kodanikualgatus ja ettevõtlikkus. Toetatakse õpilase kujunemist aktiivseks ning vastutustundlikuks kogukonna- ja ühiskonnaliikmeks, kes mõistab ühiskonna toimimise põhimõtteid ja mehhanisme ning on kaasatud kohaliku kogukonna tegemistesse.

Kultuuriline identiteet. Toetatakse õpilase kujunemist kultuuriteadlikuks inimeseks, kes on kultuuriliselt salliv ning koostööaldis ja tunneb paikkonna kultuurilist eripära.

Teabekeskkond. Toetatakse õpilase kujunemist infoteadlikuks inimeseks, kes tajub ja teadvustab ümbritsevat infokeskkonda ning suudab seda kriitiliselt analüüsida ja selles toimida olenevalt oma eesmärkidest ning kommunikatsioonieetikast.

Tehnoloogia ja innovatsioon. Õpetatakse kasutama tänapäevaseid tehnoloogiaid eesmärgipäraselt, et tulla toime kiiresti muutuvast tehnoloogilises keskkonnas.

Tervis ja ohutus. Toetatakse õpilase kasvamist vaimselt, emotsionaalselt ja füüsiliselt terveks ühiskonnaliikmeks, kes on võimeline käituma turvaliselt ja tunneb esmaabivõtteid.

Väärtused ja kõlblus. Toetatakse õpilase kujunemist kõlbliselt arenenud inimeseks, kes järgib reegleid koolis ja väljaspool kooli, ei jää ükskõikseks, kui neid eiratakse, ning sekkub vajaduse korral oma võimaluste piires.

7. Õppetegevuse kavandamine ja korraldamine

Õppetegevust kavandades ja korraldades:

- 1) lähtutakse õppekava alusväärtustest, üldpädevustest, õppeaine eesmärkidest, õppesisust ja oodatavatest õpitulemustest ning toetatakse lõimingut teiste õppeainete ja läbivate teemadega;
- 2) taotletakse, et õpilase õpikoormus on mõõdukas, jaotub õppeaasta ulatuses ühtlaselt ning jätab õpilasele piisavalt aega puhata ja huvialadega tegelda;
- 3) võimaldatakse nii üksi- kui ka ühisõpet, et toetada õpilaste kujunemist aktiivseiks ja iseseisvaiks õppijaiks ning loovaiks ja kriitiliselt mõtlevaiks ühiskonnaliikmeiks;
- 4) kasutatakse mitmekülgset õppemeetodite valikut, laiendatakse õpikeskkonda koolist välja ja diferentseeritud õppeülesandeid, mille sisu ja raskusaste toetavad individualiseeritud käsitlust ning suurendavad õpimotivatsiooni; arvestatakse õpilaste võimeid ja suutlikkust, kohaliku eripära ning muutusi ühiskonnas;
- 5) rakendatakse nüüdisaegseid info- ja kommunikatsioonitehnoloogiatel põhinevaid õpikeskkondi ning õppematerjale ja -vahendeid;
- 6) arendatakse õpilaste teadmisi, oskusi ja hoiakuid, sealjuures on põhirõhk hoiakute kujundamisel;
- 7) võimaldatakse siduda õpet koolivälise eluga, et kogu ainekäsitus oleks võimalikult elulähedane.

8. Hindamise alused

Õpitulemuste hindamise aluseks on Suure-Jaani Kooli õppekava üldosas sätestatud hindamise korralduse põhimõtted. Hindamisel kasutatakse kujundavat ja kokkuvõtvat hindamist. Kujundava hindamise puhul keskendutakse eelkõige õpilase arengu võrdlemisele tema varasemate saavutustega. Kokkuvõtval hindamisel võrreldakse õpilase saavutusi taotletavate õpitulemustega.

9. Füüsiline õpikeskkond

Kool korraldab valdava osa õppest klassis, kus on internetiühendus ning audiovisuaalse materjali kasutamise ja rümatöö organiseerimise võimalus. Kool võimaldab korraldada õpet väljaspool klassiruumi (muuseumis, arhiivis, näitusel, raamatukogus jm). Korraldab külalislektorite loenguid. Klassiruumis kasutatakse ainekava eesmärgi toetavaid ja Riiklikus õppekavas loetletud õppematerjale ja -vahendeid.

10. Ainekavad

10.1. Inimeseõpetus

Õppe- ja kasvatusesmärgid I kooliastmes

3. klassi lõpetaja:

- 1) väärtustab ennast ja teisi ning teab, et inimesed, nende arvamused, hinnangud ja väärtused on erinevad;
- 2) väärtustab hoolivust, ausust, õiglust ja vastutustunnet;
- 3) väärtustab sõprust ja toetavaid peresuhteid armastuse ning vastastikuse toetuse allikana;
- 4) teab, milline on tervislik eluviis ning kuidas hoida füüsilist ja vaimset tervist, ning väärtustab neid;
- 5) mõistab oma õigust keelduda ennastkahjustavast tegevusest ning teab, kuidas ohuolukorras abi kutsuda;
- 6) teab, mis on perekond, kodu, kodukoht ja kodumaa, ning väärtustab neid;
- 7) teab Eesti riigi sümboleid ja naaberriike;
- 8) kirjeldab, mis on lapse õigused ja kohustused, mõistab vastutust oma tegude eest ning plaanib oma aega ja igapäevaseid tegevusi;
- 9) oskab suhelda ning käituda teisi arvestades ja koostööd tehes, sõnastab oma tundeid ning teab, et nende väljendamiseks on erinevaid viise;
- 10) teab põhilisi käitumisreegleid, arvestab neid ning kirjeldab, mis on õiglane ja ebaõiglane käitumine.

2. klassi inimeseõpetuse õpitulemused ja õppesisu

Õpitulemused

Mina

Õpilane:

- 1) kirjeldab oma välimust, huve ja tegevusi, mida talle meeldib teha;
- 2) teab, mille poolest sarnanevad ja eristuvad erinevad sugupooled;
- 3) nimetab, mille poolest ta sarnaneb teistega ja erineb teistest;
- 4) väärtustab iseennast ja teisi;
- 5) mõistab viisaka käitumise vajalikkust.

Õppesisu

Mina. Minu erinevused teistest inimestest ja sarnasused nendega. Iga inimese väärtus.

Viisakas käitumine.

Õpitulemused

Mina ja tervis

Õpilane:

- 1) kirjeldab, kuidas oma tervise eest hoolitseda;
- 2) kirjeldab tervet ja haiget inimest;
- 3) teab, kas haigused on nakkuslikud või mitte;
- 4) teab, et ravimeid võetakse siis, kui ollakse haige, ning et ravimid võivad olla inimese tervisele ohtlikud;
- 5) mõistab ja kirjeldab tervise hoidmise viise: mitmekesine toit, uni ja puhkus ning liikumine ja sport;
- 6) demonstreerib õpituatsioonis lihtsamaid esmaabivõtteid ja abi saamise võimalusi (nt haav, kukkumine, mesilase nõelamine, ninaverejooks, praht silmas, puugihammustus, põletus ja rästikuhammustus);
- 7) teab hädaabi telefoninumbrit ja oskab kutsuda abi.

Õppesisu

Tervis. Terve ja haige inimene. Tervise eest hoolitsemine. Ravimid. Tervislik eluviis: mitmekesine toit, piisav uni ja puhkus ning liikumine ja sport. Abi saamise võimalused. Esmaabi.

Õpitulemused

Mina ja minu pere

Õpilane:

- 1) kirjeldab, mille poolest perekonnad erinevad ja sarnanevad;
- 2) väärtustab üksteise abistamist ja arvestamist peres;
- 3) teab oma kohustusi peres;
- 4) selgitab lähemaid sugulussuhteid;
- 5) kirjeldab pereliikmete erinevaid rolle kodus;
- 6) teab inimeste erinevaid töid ja töökohti;
- 7) kirjeldab ja eristab võimalusi, kuidas abistada pereliikmeid kodustes töödes;
- 8) jutustab oma pere traditsioonidest;
- 9) oskab tänaval käituda ning ületada sõiduteed ohutult;
- 10) kirjeldab ohtlikke kohti ja olukordi kooliteel ja koduümbruses ning valib ohutu tee sihtpunkti;
- 11) väärtustab toetavaid peresuhteid ja kodu.

Õppesisu

Kodu. Koduarmastus. Perekond. Erinevad pered. Vanavanemad ja teised sugulased. Pereliikmete tegevus ja rollid. Vanemate ja teiste inimeste töö. Kodused tööd. Abivalmidus, kohuse- ja vastutustunne. Kodu traditsioonid. Koduümbrus. Naabrid ja naabruskond. Võõras ümbrus ja võõraga kaasaminek. Ohud kodus ja koduümbruses.

Õpitulemused

Mina: aeg ja asjad

Õpilane:

- 1) eristab, mis on aja kulg ja seis;
- 2) oskab koostada oma päevakava, väärtustades aktiivset vaba aja veetmist;
- 3) väärtustab oma tegevusi, mis on positiivsete tunnete tekkimise allikaks;
- 4) selgitab asjade väärtust;
- 5) oskab eristada oma ja võõrast asja ning mõistab, et võõrast asja ei tohi loata võtta;
- 6) väärtustab ausust asjade jagamisel.

Õppesisu

Aeg. Aja planeerimine. Oma tegevuse kavandamine. Täpsus, lubadused, vastutus. Minu oma, tema oma, meie oma. Asja väärtus ja hind. Asjade väärtus teiste väärtuste seas.

Õpitulemused

Mina ja kodumaa

Õpilane:

- 1) tunneb ära Eesti Vabariigi lipu ja vapi;
- 2) oskab nimetada Eesti Vabariigi pealinna, sünnipäeva ja presidenti;
- 3) leiab Euroopa kaardilt Eesti ning Eesti kaardilt kodukohta;
- 4) tunneb kodukohta sümboolikat;
- 5) nimetab oma kodukohta tuntud inimesi ja paiku ning väärtustab kodukohta;
- 6) kirjeldab mardi- ja kadripäeva, jõulude ning lihavõttepühade rahvakombeid;
- 7) väärtustab Eestit, oma kodumaad.

Õppesisu

Eesti - minu kodumaa. Kodukoht. Eesti rikkus. Rahvakalendri tähtpäevad.

3. klassi inimeseõpetuse õpitulemused ja õppesisu

Õpitulemused

Õpilane:

- 1) Selgitab endasse positiivse suhtumise tähtsust. Võrdleb oma välimust, huve ja tugevusi kaasõpilaste omadega. Väärtustab inimese õigust olla erinev. Nimetab enda õigusi ja kohustusi.
- 2) Teab, et õigustega kaasnevad kohustused.
- 3) Eristab vaimset ja füüsilist tervist. Kirjeldab seoseid tervise hoidmise viiside vahel; mitmekesine toitumine, uni ja puhkus ning liikumine. Väärtustab tervislikku eluviisi. Kirjeldab olukordi ja toob näiteid, kuidas keelduda tegevusest, mis kahjustab tema tervist. Nimetab, kelle poole pöörduda erinevate murede korral.
- 4) Nimetab inimese eluks vajalikke olulisi vajadusi ja võrdleb enda vajadusi teiste omadega.
- 5) Kirjeldab omadusi, mis peavad olema heal sõbral, ning hindab ennast nende omaduste järgi. Väärtustab sõprust. Väärtustab üksteise eest hoolitsemist ja üksteise abistamist.
- 6) Väärtustab leppimise ja vabandamise tähtsust inimsuhetes. Nimetab ja kirjeldab inimeste erinevaid tundeid ning toob näiteid olukordadest, kus need tekivad, ning leiab erinevaid viise nendega toimetulekuks.
- 7) Teab abi saamise võimalusi kiusamise ja vägivalla korral. Mõistab, et kiusamine on mitteaktsepteeritud käitumine.
- 8) Demonstreerib õpituatsioonis, kuidas keelduda ennast kahjustavast tegevusest. Eristab enda head ja halba käitumist. Kirjeldab oma sõnadega, mida tähendab vastustundlikkus ja südametunnistus.
- 9) Nimetab üldtunnustatud käitumisreegleid ja põhjendab nende vajalikkust. Kirjeldab oma käitumise tagajärgi ja annab neile hinnangu.
- 10) Teab liikluseeskirja, mis tagab tema turvalisuse, ning kirjeldab, kuidas käituda turvaliselt liikluses.
- 11) Eristab tööd ja mängu. Selgitab enda õppimise eesmärgi ja toob näiteid, kuidas aitab õppimine igapäevaelus paremini hakkama saada. Teab tegureid, mis soodustavad või takistavad keskendumist õppimise ajal, ning kirjeldab oma tegevuse planeerimist nädalas,

väärtustades vastutust. Väärtustab lubadustest kinnipidamist ja vastutust. Teab, kuidas olla hea kaaslane ning kuidas teha koostööd.

- 12) Kirjeldab erinevate meeltega tajutavaid teabeallikaid. Selgitab, kuidas võivad reklaamid mõjutada inimeste käitumist ja otsuseid.
- 13) Teab, et raha eest saab osta asju ja teenuseid ning seda, et raha teenitakse tööga. Mõistab oma vastutust asjade hoidmise ja laenamise eest. Selgitab, milleks kasutatakse raha ning mis on raha teenimine, hoidmine, kulutamine ja laenamine. Kirjeldab, milliseid vajadusi tuleb arvestada taskuraha kulutades ja säästes.
- 14) Selgitab skeemi järgi haldusüksuste seoseid oma kodukohas. Leiab Euroopa kaardilt Eesti ja tema naaberriigid. Nimetab Eesti rahvuslikke ja riiklikke sümboleid. Kirjeldab Eestis elavate rahvuste tavasid ja kombeid ning austab neid. Väärtustab oma kodumaad.

Õppesisu

Mina. Mina ja endasse suhtumine. Igaühe individuaalsus ja väärtuslikkus. Lapse turvalisus. Lapse õigused ja kohustused. Lapse kaitse.

Mina ja tervis. Vaimne ja füüsiline tervis. Tervislik eluviis. Liikumine ja tervis. Tervislik toitumine. Ohud tervisele ja toimetulek ohuolukorras. Kahjulikud harjumused.

Mina ja meie. Minu ja teiste vajadused. Sõbrad ja sõpruse hoidmine. Sallivus. Üksteise eest hoolitsemine ja teiste abistamine. Ausus ja õiglus. Leppimine. Vabandamine. Oma muredest rääkimine ja tunnete väljendamine. Oskus panna end teise inimese olukorda. Keeldumine kahjulikust tegevusest. Minu hea ja halb käitumine. Südametunnistus. Käitumisreeglid. Minu käitumise mõju ja tagajärjed. Vastutus. Liiklusreeglid. Mäng ja töö. Õppimine. Kohusetunne ja vastutus. Meeskonnatöö. Tööjaotus.

Mina: teave ja asjad. Teave ja teabeallikad ning nende kasutamine. Reklaami mõju. Turvaline käitumine meediakeskkonnas. Fantaasia ja reaalsuse eristamine. Reklaami ja meediaga seonduvad ohud. Raha. Raha teenimine, kulutamine, laenamine. Vastutus. Oma kulutuste planeerimine. Heategevus. Säästmine ja kulutamine kogukonnas.

Mina ja kodumaa. Selgitab skeemi järgi haldusüksuste seoseid oma kodukohas. Leiab Euroopa kaardilt Eesti ja tema naaberriigid. Nimetab Eesti rahvuslikke ja riiklikke sümboleid. Kirjeldab Eestis elavate rahvuste tavasid ja kombeid ning austab neid. Väärtustab oma kodumaad. Küla, vald, linn, maakond. Eesti teiste riikide seas. Naaberriigid. Eesti vabariigi ja kodukoha sümboolid. Erinevate rahvaste tavad ja kombed. Sallivus.

Õppe- ja kasvatuseesmärgid II kooliastmes

6. klassi lõpetaja:

- 1) väärtustab enda ja teiste positiivseid iseloomujooni ja omadusi ning sõprust ja armastust vastastikuse toetuse ning usalduse allikana;
- 2) väärtustab hoolivust, ausust, õiglust ja vastutustunnet ning kirjeldab tõhusaid sotsiaalseid oskusi igapäevaelus: üksteise aitamist, jagamist, hoolitsemist ja koostööd;
- 3) kirjeldab uimastite tarbimisega kaasnevat riski ja väärtustab tervislikku elu uimastiteta; demonstreerib õpitu olukorras, kuidas keelduda enmast ja teisi kahjustavast tegevusest;
- 4) kirjeldab, millised kehalised ja emotsionaalsed muutused toimuvad murdeas;
- 5) kirjeldab enesehinnangu parandamise ning enesekontrolli tegemise võimalusi ja tähtsust igapäevases suhtes, väärtustab inimeste erinevusi ning oskab teisi arvestada;

- 6) kirjeldab ja selgitab konfliktide võimalikke põhjusi ning oskab eristada tõhusaid ja mittetõhusaid konfliktide lahenduse viise; demonstreerib õpituatsioonis, kuidas aktiivselt kuulata ja kehtestavalt käituda;
- 7) väärtustab tervist ja tervislikku eluviisi ning arvestab tervisliku eluviisi komponente igapäevaelus;
- 8) teab, kuidas toimida ohuolukorras, ning oskab õpituatsioonis abi kutsuda;
- 9) kirjeldab tegevusi, mis muudavad tema elukeskkonna turvaliseks ja tugevdavad tervist.

5. klassi inimeseõpetuse õpitulemused ja õppesisu

Õpitulemused

Õpilane:

- 1) teab, mis on tervis, teeb vahet olulisematel tervise osadel (kehaline, vaimne ja sotsiaalne tervis);
- 2) oskab järgida tervislikku eluviisi (tervise ohutegurid, traumade vältimine, hädaabi teenused);
- 3) teab inimese murdeas toimuvaid muutusi;
- 4) teab erinevaid terviseriske ja uimastite kahjulikku mõju inimorganismile;
- 5) teeb vahet nakkus- ja mittenakkushaigustel (teab tekitajaid ja võimalusi haigustest hoiduda, oskab tuua näiteid);
- 6) oskab anda esmaabi lihtsamates olukordades (verejooksu peatamine, minestamine, nikastus);
- 7) oskab hinnata tervislikku elu- ja õpikeskkonda.

Õppesisu

Tervis. Tervise olemus. Tervist mõjutavad tegurid. Tervise hindamine.

Tervislik eluviis. Tervisliku eluviisi komponendid. Päevakava. Keha puhtus. Karastamine.

Vaimne tervis. Vaimse tervise komponendid. Positiivne mõtlemine.

Tervislik toitumine. Minu toiduvalik ja mis seda mõjutab. Tervisliku toitumise põhimõtted. Minu tervislik päevamenüü.

Kehaline aktiivsus. Kehalise aktiivsuse vormid. Kehaline aktiivsus tervise tugevdajana. Tervistava kehalise aktiivsuse põhimõtted. Enesetestimine. Sobiva spordiala valik. Tippспорт.

Sooline areng. Küpsemine. Kehaline areng ja muutused suhetes vastassugupoolega.

Uimastid. Uimastite liigitus, üldiseloostus ja mõju organismile. Käitumine uimastitega seotud olukordades.

Õnnetusjuhtumid. Õnnetusjuhtude vältimine. Ohutu käitumine koolis, kodus, tänaval ja teistes avalikes kohtades.

Esmaabi. Esmaabi põhimõtted ja oskused tegutsemiseks. Esmaabi erinevates olukordades. Koduapteek.

Haigused. Enamlevinud haigused ja nende ennetamine. Nakkuslikud ja mittenakkuslikud haigused. Allergia. Vaktsineerimine. AIDS. Meditsiiniabi. Sinu kui abistaja õigused ja kohustused.

Keskkond ja tervis. Tervislik elukeskkond. Füüsilised ja psühhosotsiaalsed tingimused tervise tagamiseks.

6. klassi inimeseõpetuse õpitulemused ja õppesisu

Õpitulemused

Õpilane:

- 1) oskab ennast väärtustada, oma võimeid ja käitumist hinnata;
- 2) austab kõlbelisi väärtusi ja üldinimlikke põhimõtteid;
- 3) teab efektiivseid suhtlemise- ja käitumisviise;
- 4) teab konfliktide võimalikke põhjusi ja nende lahendamise viise;
- 5) mõistab, et inimesed on erinevad, oskab teistega arvestada ja teeb koostööd;
- 6) oskab lahendada probleeme (väldib ebatõhusaid lahendusi ja kõrvaldab takistusi);
- 7) suhtub positiivselt endasse ja teistesse.

Õppesisu

Inimene sotsiaalsetes suhetes. Vajadused. Vajaduste hierarhia. Inimene sotsiaalsetes suhetes kaasinimestega. Väärtused. Väärtuste hierarhia. Haridus kui väärtus. Kõlblusnormid.

Suhtlemine teistega. Verbaalne ja mitteverbaalne suhtlemine. Suhtlemisakt. Aktiivne kuulamine. Tunnete avaldamine. Eneseavamine inimestevahelistes suhetes.

Suhtlemine iseendaga. Mina-pilt. Enesehinnang. Eneseanalüüs. Oma väärtuste selgitamine ja väärtusorientatsiooni kujunemine.

Enesekehtestamine ja enesekontroll. „Ei” ütlemine. Agressiivne, kehtestav ja alistuv käitumine. Teistest hooliv käitumine vastukaaluks agressiivsele käitumisele. Vabandamine ja süüteo ülestunnistamine. Enesekontroll ja enesepiiramine.

Konfliktid. Konfliktide olemus ja põhjused. Efektiivsed ja ebaefektiivsed konfliktide lahendamise teed. Kriitikaga hakkamasaamine. Läbirääkimiste pidamine.

Sotsiaalne kompetentsus. Üksteise aitamine, jagamine, koostöö ja hoolitsemine. Efektiivsed ja ebaefektiivsed sotsiaalsed oskused. Sõprus. Empaatia. Vastutus. Eakaaslaste mõju. Konformsus ja sõltumatus. Sõltuvus teistest inimestest. Toetus ja abi teistelt inimestelt.

Probleemide lahendamine. Erinevate alternatiivsete käitumisviiside leidmine probleemide lahendamisel. Tagajärgedele mõtlemine. Vahend-eesmärk-mõtlemine. Sotsiaalsete dilemmaide lahendamine.

Erinevuste aktsepteerimine. Sallivus enda ja teiste vastu. Individuaalsed erinevused. Erivajadustega inimesed. Soolised erinevused. Erinevused multikultuurilises ühiskonnas.

Positiivne mõtlemine. Positiivne mina-pilt. Terviklik mina.

Õppe- ja kasvatuseesmärgid III kooliastmes

9. klassi lõpetaja:

- 1) teab nimetada ja demonstreerib õpitu olukorras mõningaid enesekasvatuse viise;
- 2) teab, mis on tervislik eluviis, oskab igapäevaelus teha tervislikke valikuid ja analüüsida enda vastutust valikutes, sh tulevast haridusteed ja tööelu kavandades;
- 3) teab tervisliku toitumise ja kehalise aktiivsuse põhimõtteid ning mõistab nende rakendamise tähtsust igapäevaelus;
- 4) teab, mis arengumuutused toimuvad murdeas, ja mõistab murdeea eripära teiste eluperioodide seas;
- 5) mõistab seksuaalsuse olemust ja seksuaalse arengu individuaalsust ning teab turvalise seksuaalkäitumise põhimõtteid ja oma vastutust selles; väärtustab seksuaalõigusi;

- 6) analüüsib riskikäitumist mõjutavaid tegureid ja mõju inimese tervisele ning demonstreerib õpituatsioonis, kuidas kasutada tõhusaid enesekohaseid ja sotsiaalseid oskusi riskikäitumisega seotud olukordades;
- 7) kirjeldab rühma mõju inimese käitumisele ning demonstreerib õpituatsioonis oskust keelduda tegevusest, mis kahjustab teda ennast ja teisi;
- 8) teab kooselu reegleid ja norme toetavates inimsuhetes, mõistab nende vajalikkust rühmas ning väärtustab hoolivust, ausust, õiglust ja vastutustunnet;
- 9) teab ning oskab otsida olulisi infoallikaid tervisetabe ja -abi saamiseks ning demonstreerib õpituatsioonis esmaabi põhilisi võtteid ja kirjeldab tõhusat käitumist ohuolukordades;
- 10) teab, kuidas luua ja säilitada toetavaid ning lähedasi suhteid; väärtustab sõprust ja armastust vastastikuse toetuse allikana;
- 11) teab inimest abistavate elukutsete töö sisu ja eeldatavaid võimeid, isiksuseomadusi jms ning analüüsib enda sobivust selleks tööks.

7. klassi inimeseõpetuse õpitulemused ja õppesisu

Õpitulemused

Õpilane:

- 1) oskab hinnata oma võimeid (teab oma tugevaid ja nõrku külgi), võimalusi ja rolle;
- 2) tunneb ennast ja oskab end ise juhtida;
- 3) oskab teha õigeid valikuid (otsuseid) ja vastutada oma tegude eest;
- 4) mõistab, et inimesed on erinevad;
- 5) tunneb kooselu norme ja seadusi, tunnetab oma kohta teiste hulgas;
- 6) mõistab üldinimlike kõlblusnormide tähtsust ja tähendust inimühiskonnas;
- 7) teab, missugused muutused toimuvad murdeea, mõistab murdeea eripära teiste eluperioodide seas;
- 8) tunneb peamisi tervist tugevdavaid ja kahjustavaid tegureid ning terviseriske.

Õppesisu

Elukaar ja minu koht selles. Areng, küpsemine ja kasvamine. Inimese elukaar ja selle perioodid. Täiskasvanuks saamine. Murde- ja noorukiea koht elukaares. Inimese võimalused oma eluteed kujundada. Enesekasvatuse võtted.

Mina –isikupärane ja väärtuslik. Minapildi kirjeldav ja hinnanguline komponent. Minapilt-milles ja kuidas see väljendub? Johari akna mudel. Enda väärtustamine. Tegevusplaan iseenda arendamiseks.

Erimeelsusest üksmeeleni. Konflikti mõiste ja allikad. Suhete hoidmine erinevate inimeste vahel. Läbirääkimised.

Meie kõigi ühine elu. Inimene ja grupp. Gruppide liigitamine ja ülesanne. Normid. Murdealine võrdsena võrdsete seas. Rollid. Gruppi kuulumise positiivsed ja negatiivsed küljed. Grupi juhtimine (juhtimisstiilid). Sõltumatus- olla oma otsuste peremees.

Turvaliselt läbi murdeea. Enesekohased ja sotsiaalsed oskused. Tunnete juhtimine. Kriitilise mõtlemise oskus. Otsustamise seitsme astme mudel. Uimastid ja ohud. Käitumine uimastitega seotud olukordades. Toimetulek kiusamise ja vägivallega.

Kohanemine murdeea muutustega. Murdeea läbimine- igäühel oma tempo. Suguküpsuse saabumine. Rahulolu oma kehaga. Enda eest hoolitsemine. Erinevad arusaamad mehelikkusest ja naiselikkusest.

Lähedus murdealise suhetes. Lähedus inimeste vahel. Meeldimine. Sõprus kui hoolimine teineteisest. Armumine ja kohtamas käimine. Seksuaalsuse avastamine.

Õnnelik lõpp pole vaid muinasjuttudes. Mis teeb inimese õnnelikuks? Sina ise oma elu kujundajana.

8. klassi inimeseõpetuse õpitulemused ja ainesisu

Õpitulemused

Õpilane:

- 1) teab ja oskab kasutada põhilisi enesekasvatuse viise ning analüüsib ennast, seostades seda oma valikutega elus ja väärtustades ennast;
- 2) teab ja oskab igapäevaelus planeerida tervislikke valikuid seoses oma füüsilise, vaimse, emotsionaalse ja sotsiaalse tervise ja analüüsib valikuid mõjutavaid tegureid ja oma vastutuse osa selles;
- 3) teab tervisliku toitumise ja kehalise aktiivsuse põhimõtteid ning mõistab nende rakendamise olulisust igapäevaelus;
- 4) mõistab seksuaalsuse olemust ja seksuaalse arengu individuaalsust ning teab turvalise seksuaalkäitumise põhimõtteid ja oma vastutust ning väärtustab seksuaalõigusi;
- 5) analüüsib riskikäitumist mõjutavaid tegureid ja mõju inimese tervisele ning demonstreerib õpitu olukorras, kuidas kasutada tõhusaid enesekohaseid ja sotsiaalseid oskusi riskikäitumisega seotud olukordades;
- 6) teab ja oskab otsida olulisi infoallikaid tervise teabe ja –abi saamiseks, analüüsides nende kasutusvõimalusi ning demonstreerib õpitu olukorras esmaabi põhilisi võtteid ja kirjeldab tõhusat käitumist olukordades;
- 7) kirjeldab stressi ja kriisi olemust ning teab, kuidas luua ja säilitada toetavaid ning lähedasi suhteid; väärtustab sõprust ja armastust vastastikuse toetuse allikana;
- 8) teab kooselu reegleid ja norme toetavates inimsuhetes, mõistab nende vajalikkust rühmas ning väärtustab hoolivust, ausust, õiglust ja vastutustunnet.

Õppesisu

Tervis- minu heaolu. Tervis kui füüsiline, vaimne, emotsionaalne ja sotsiaalne heaoluseisund. Tasakaal erinevate terviseaspektide vahel. Rahvastiku tervis. Eluviis kui tervise mõjutaja. Sugu ja tervis. Soostereotüübid. Tervisealane abi. Tervisealased teabeallikad.

Kehaline aktiivsus ja toitumine. Rõõm liikumisest. Mis on oluline kehalise aktiivsuse valikul (miks see on hea)? Mis mõjutab söögiisu ja toidu valikut? Tasakaalustatud ja mitmekesine toitumine. Lisaained toidus. Kohalik toit. Taimetoitlus. Energiatasakaal, söömishäired.

Inimese vaimne heaolu. Tegevused, mis toetavad vaimset heaolu. Stress ja sellega toimetulek, erinevad stressorid. Kriisi olemus. Põhjused. Kulg. Käitumine kriisiolukorras. Kriisiabi. Nõustamisabi võrgustik.

Suhted ja seksuaalsus. Lähedased suhted ja nende areng. Armastuse mitmekesisus. Armastus paarisuhetes. Seksuaalsus ja seks. Seksuaalõigused. Seksuaalsed erinevused.

Seksuaalsuse trepiastmed. Turvaline seks. Rasedusest hoidumine ajaloos ja tänapäeval. Rasestumisvastased vahendid. Kaitsmata seksuaalvahekord, SOS- pillid. Seksuaalsel teel levivad nakkused. Seksuaalsus meedias. Pornograafia.

Turvalisus meie elus. Turvalisus ja riskikäitumine. Oskused, mis aitavad kontrollida riskikäitumist. Vaimne, kehaline ja seksuaalne vägivald. Kuidas toimida vägivalla puhul? Uimastid (mõiste, kuidas toimivad). Sõltuvuse kaks liiki. Uimastid ja ohuolukorrad. Uimastite tarvitamisega seotud riskid.

Oskan aidata. Käitumine ja esmaabi ohuolukorras. Esmaabi eriolukordades (minestamine, mürgistus, kuumarabandus, päikesepiste, uppumine, elektritrauma). Haigused, mille puhul võib inimene vajada esmaabi (allergia, astma, diabeet, krambid).

Inimene ja valikud. Väärtused sinu elus. Sinu heaolukompass. Valikute tegemine. Kuidas saavutada eesmärke? Kuidas takistustega toime tulla?

10.2. Ajalugu

Õppe- ja kasvatuseesmärgid II kooliastmes

6. klassi lõpetaja:

- 1) kasutab asjakohaselt aja mõistega seonduvaid õpitud sõnu, lühendeid ja fraase;
- 2) tunneb mõningaid iseloomulikke sündmusi kodukoha ja Eesti ajaloost ning seostab neid omavahel;
- 3) teab mõnda ajaloolist asumit, selle tekkimise ja kujunemise põhjusi;
- 4) hindab materiaalsel keskkonda kui ajaloosündmuste peamist kandjat;
- 5) toob näiteid muinasaja ja vanaaja kohta;
- 6) mõistab vanaaja kultuuripärandi tähtsust inimkonna ajaloos ning esitab näiteid erinevate kultuurivaldkondade kohta;
- 7) mõistab, et ajaloosündmustel ja -nähtustel on põhjused ja tagajärjed, ning loob lihtsamaid seoseid mõne sündmuse näitel;
- 8) teab, et mineviku kohta saab teavet ajalooallikatest, töötab lihtsamate allikatega ja hindab neid kriitiliselt;
- 9) väljendab oma teadmisi nii suuliselt kui ka kirjalikult, koostab kava, lühijuttu ja kirjeldust ning kasutab ajalookaarti.

5. klassi ajaloo õpitulemused ja õppesisu

Õpitulemused

Õpilane:

- 1) kasutab kontekstis aja mõistega seonduvaid sõnu, lühendeid ja fraase sajand, aastatuhat, eKr, pKr, araabia number, rooma number, ajaloo periodiseerimine;
- 2) kirjeldab mõnda minevikusündmust ja inimeste eluolu minevikus;
- 3) leiab õpitu põhjal lihtsamaid seoseid;
- 4) väljendab oma teadmisi nii suuliselt kui ka kirjalikult, koostab kava ja lühijuttu;
- 5) teab, et mineviku kohta saab teavet ajalooallikatest;
- 6) töötab lihtsamate allikatega;
- 7) kasutab kontekstis ajalooallikatega seonduvaid mõisteid kirjalik allikas, suuline allikas, esemeline allikas;
- 8) kasutab ajalookaarti.

Õppesisu. Ajaarvamisega seotud mõisted ja ajaloo perioodid: muinasaeg, vanaaeg, keskaeg, uusaeg, lähiajalugu. Ajalugu ja ajalooallikad. Allikate tõlgendamine: suuline allikas, kirjalik allikas, esemeline allikas, muuseum ja arhiiv. Elu linnas ja maal, rahu ja sõja ajal, eluolu, tegevusalad, elamud, rõivastus, toit, kultuur ja traditsioonid, nende muutumine ajas. Ajaloosündmused ja silmapaistvad isikud kodukohas, Eestis, Euroopas ning maailmas õpetaja valikul.

6. klassi ajaloo õpitulemused ja õppesisu

Muinasaeg

Õpitulemused

Õpilane:

- 1) kirjeldab muinasaja inimese eluviisi ja tegevusalasid;
- 2) näitab kaardil ja põhjendab, miks ja mis piirkondades sai alguse põlluharimine;
- 3) teab, missuguseid muudatusi ühiskonnaelus tõi kaasa metallidekasutuselevõtmine;
- 4) seletab ja kasutab kontekstis mõisteid kiviaeg, pronksiaeg, rauaaeg, varanduslik ebavõrdsus, sugukond, hõim; teab, et Eesti esimesed asustusala olid Pulli ja Kunda inimasula ning näitab neid kaardil.

Õppesisu. Aeg ja ajaarvamine, muinas- ja vanaaja periodiseerimine. Ajalugu ja ajalooallikad. Allikmaterjalide tõlgendamine. Muinasaja arengujärgud ja nende üldiseloostus: kiviaja inimese tegevusalad, põlluharimise algus, loomade kodustamine, käsitöö areng, metallide kasutuselevõtmine, Eesti muinasaja üldiseloostus, Pulli, Kunda.

Vanad Idamaad

Õpitulemused

Õpilane:

- 1) selgitab, miks, kus ja millal tekkisid vanaaja kõrgkultuurid ning näitab kaardil Egiptust ja Mesopotaamiat; selgitab, milline oli vanaaja riiklik korraldus, kirjeldab vanaaja religiooni ja elulaadi Egiptuse ja Mesopotaamia näitel;
- 2) tunneb vanaaja kultuuri- ja teadussaavutusi: meditsiini, matemaatikat, astronoomiat, kirjandust, kujutavat kunsti, Egiptuse püramiide ja Babüloni rippaedu;
- 3) teab, et esimesed kirjasüsteemid olid kiilkiri ja hieroglüüfkiri;
- 4) teab, et Iisraelis tekkis monoteistlik religioon; selgitab, mis on Vana Testament;
- 5) seletab ja kasutab kontekstis mõisteid tsivilisatsioon, linnriik, vaarao, muumia, sfinks, tempel, püramiid, preester; teab, kes oli Thutmosis III, Ramses II, Tutankhamon, Hammurabi, Mooses ja Taavet ning iseloomustab nende tegevust.

Õppesisu. Vanaaja sisu ja üldiseloostus: ajalised piirid; looduslikud olud. Vana-Egiptus, Egiptuse riigikorraldus. Thutmosis III, Ramses II, Tutankhamon; eluolu, religioon, kultuurisaavutused. Mesopotaamia, sumerite linnriigid, leiutised (ratas, potikeder), Hammurabi seadused, eluolu, religioon, kultuurisaavutused. Iisraeli ja Juuda riik, ainujumala usk, Vana Testament.

Vana-Kreeka

Õpitulemused

Õpilane:

- 1) näitab kaardil Kreetat, Kreekat, Balkani poolsaart; Ateenat ja Spartat ning kirjeldab riigi laienemist hellenismi perioodil;
- 2) teab, et Vana-Kreeka tsivilisatsioon sai alguse Kreeta-Mükeene kultuurist;

- 3) tunneb Vana-Kreeka ühiskonnakorraldust Ateena ja Sparta näitel ning võrdleb neid kirjelduse põhjal;
- 4) kirjeldab Vana-Kreeka kultuuri ja eluolu iseloomulikke jooni järgmistes valdkondades: kirjandus, teater, religioon, kunst, sport;
- 5) seletab ja kasutab kontekstis mõisteid polis, rahvakoosolek, akropol, agora, türann, aristokraatia, demokraatia, kodanik, ori, eepos, olümpiamängud, teater, tragöödia, komöödia, skulptuur, Trooja sõda, hellenid, tähestik;
- 6) teab, kes olid Zeus, Herakles, Homeros, Herodotos, Perikles ja Aleksander Suur ning iseloomustab nende tegevust.

Õppesisu. Vanim kõrgkultuur Euroopas. Kreeka loodus ja rahvastik, Kreet ja Mükeene kultuur. Kreeka linnriigid. Ühiskonnakorraldus ja kasvatus Ateenas ning Spartas. Linnriikide nõrgenemine ja alistamine Makedooniale. Aleksander Suure sõjaretk ja maailmariigi loomine. Vana-Kreeka kultuur ja eluolu, kultuur ja religioon Hellase maailma ühendajana, olümpiamängud, religioon ja mütolooogia, Homerose kangelaseepika, ajalookirjutus, Herodotos, teater, kunst, religioon, arhitektuur (Ateena akropol), skulptuur, vaasimaal, hellenite igapäevaelu, hellenistlik kultuur, Vana-Kreeka kultuuri tähtsus.

Vana-Rooma

Õpitulemused

Õpilane:

- 1) näitab kaardil Apenniini poolsaart, Vahemerd, Kartaagot, Roomat, Konstantinoopoli, Ida-Roomat ja Lääne-Roomat;
- 2) teab Rooma riigi tekkelugu ning näitab kaardil Rooma riigi territooriumi ja selle laienemist;
- 3) selgitab Rooma riigikorda eri aegadel;
- 4) iseloomustab eluolu ja kultuuri Rooma riigis;
- 5) seletab ja kasutab kontekstis mõisteid vabariik, foorum, kapitoorium, Colosseum, patriits, plebei, konsul, senat, rahvatribuun, orjandus, amfiteater, gladiaator, leegion, kodusõda, kristlus, piibel, Rooma õigus, provint, Ida-Rooma, Lääne-Rooma; Kartaago, Konstantinoopol, ladina keel;
- 6) teab, kes olid Romulus ja Hannibal, Caesar, Augustus ja Jeesus Kristus ning iseloomustab nende tegevust.

Õppesisu. Rooma riigi tekkimine, looduslikud olud, Rooma linna tekkimine, kuningad, vabariigi algus, Rooma vabariik, ühiskondlik korraldus, Rooma võimu laienemine Vahemere maades. Hannibal, kodusõjad Roomas. Caesar, vabariigi lõpp. Rooma keisririik, ühiskondlik korraldus. Augustus, Rooma impeerium ja selle lõhenemine. Vana-Rooma kultuur, rahvas ja eluolu, Rooma kui impeeriumi keskus ja antiikaja suurlinn, kunst ja arhitektuur, avalikud mängud, Rooma õigus. Ristiusu teke, Uus Testament.

Õppe- ja kasvatuseesmärgid III kooliastmes

9. klassi lõpetaja:

- 1) kirjeldab ajaloo põhietappe näidete kaudu;
- 2) mõistab eri ajastute kultuuripanust ning iseloomustab tähtsamaid ajaloosündmusi, isikuid ja kultuurinähtusi;
- 3) võrdleb ajaloosündmusi ja -nähtusi, leiab sarnasusi ja erinevusi, toob esile põhjusi ja tagajärgi, arutleb märksõnade/küsimuste toel, kujundab oma seisukoha ning põhjendab seda nii suuliselt kui ka kirjalikult;

- 4) teab Eesti ühiskonna arengujärke ja tähtsamaid ajaloosündmusi, seostab kodukoha, Eesti ja Euroopa ajalugu maailma ajalooga ning saab aru, et ajaloosündmusi võib tõlgendada mitmeti;
- 5) töötab mitmesuguste ajalooallikatega, kommenteerib ja hindab neid kriitiliselt;
- 6) otsib, analüüsib ja kasutab ajalooinfot, koostab kava ja mõistekaarti, ajalooferaaati ja lühiuurimust, esitleb seda suuliselt ja kirjalikult ning IKT vahendeid kasutades;
- 7) töötab kaardiga ja koostab lihtsamaid skeeme;
- 8) oskab asetada end minevikus elanud inimese olukorda ja mõistab nii ametite kui ka töö sisu muutumist ajas;
- 9) mõistab ajalooteadmiste vajalikkust igapäevaelus ning teab ajalooga seotud erialade õppimise võimalusi.

7. klassi ajaloo õpitulemused ja õppesisu

Õpitulemused

Õpilane:

- 1) iseloomustab läänikorda, feodaalset hierarhiat, seisuslikku ühiskonda, naturaalmajandust, talupoegade ja feodaalide elulaadi; kiriku osa keskaja ühiskonnas ning kultuuripärandi säilitajana ja maailmapildi kujundajana; teab, kuhu tekkisid keskaegsed linnad, iseloomustab keskaegse linna eluolu;
- 2) iseloomustab Frangi riigi osatähtsust varakeskaegses ühiskonnas ja Frangi riigi jagunemist;
- 3) iseloomustab araabia kultuuri ja selle mõju Euroopale, näitab kaardil araablaste vallutusi;
- 4) kirjeldab viikingite elu, nimetab ja näitab kaardil nende retkede põhisuundi;
- 5) toob esile ristsõdade eesmärgid ja tulemused;
- 6) nimetab Eesti muinasmaakondi ja suuremaid linnuseid, iseloomustab eestlaste eluolu muinasaja lõpul, Eesti ristiusustamist ja muistset vabadusvõitlust;
- 7) teab, kuidas kujunes Bütsantsi riik ning tekkis Vana-Vene riik;
- 8) seletab ja kasutab kontekstis mõisteid paavst, patriarh, piiskop, preester, munk, nunn, senjäär, vasall, feodaal, pärisori, Inglise parlament, raad, tsunft, gild, Hansa Liit, Mõõgavendade Ordu, Liivi Ordu, romaani stiil, gooti stiil, koraan, Muhamed, mošee, Meka;
- 9) teab, kes olid Karl Suur ja Justinianus I, ning iseloomustab nende tegevust;
- 10) Iseloomustab Eesti arengut 16. sajandil, teab reformatsiooni mõju ja linnade arengut.
- 11) Selgitab Liivi sõja põhjusi ja tulemusi.

Õppesisu

Keskaeg : Keskaegne ühiskond. Keskaja koht maailma ajaloos, Keskaja ühiskonna üldiseloomustus, Keskaja periodiseering Ühiskonnakorraldus Läänikord Keskaja eluolu ja maailmapilt. Põhimõisted: Keskaeg, lään, läänikord, feodaal, pärisori, naturaalmajandus, vasall, senjäär, rüütel, vara- , kõrg- ja hiliskeskaeg

Kirik keskajal .Ristiusu õpetuse alused Kiriku osa ühiskonna Ristisõjad Keskaja ülikoolid ja teadus. Romaani ja gooti stiil. Mõisted: paavst, patriarh, piiskop, preester, munk, nunn, romaani stiil, gooti stiil, sakrament.

Frangi riik. Frangi riigi teke; Riik Karl Suure ajal; Frangi riigi jagunemine; Kolm tuumikala: Itaalia, Prantsusmaa ja Saksamaa.

Araablased. Araabia ühiskond Muhamed. Islam Araabia kultuur ja selle mõju Euroopale. Põhimõisted: Araablased, islam, Muhamed, koraan, Meka

Bütsants. 1. Bütsantsi tugevuse põhjused 2. Justinianus I 3. Vana-Vene. Põhimõisted: Bütsants, Ida-Rooma, Konstantinoopol, ikoon, mosaiik, Hagia Sophia, Justinianus I, Vana-Vene riik, Kiiev

Linnad ja kaubandus. 1. Linnade teke ja eluolu 2. Hansakaubandus Põhja-Euroopas 3. Tsunftikord 4. Linnade valitsemine. Põhimõisted: *Käsitöö, kaubandus, raad, raekoda, Tallinn, Reval, tsunft, gild, Hansa Liit*

Põhja-Euroopa. Skandinaavia eluviis ja ühiskond; Viikingite retked. Põhimõisted: *Skandinaavlastel, viikingid, viikingite laevad, reisid Islandile, Gröönimaale ja Ameerikasse*

Eesti keskajal. Eluolu muinasaja lõpu; Muinasmaakonnad; Muistne vabadusvõitlus ja ristiusustamine; Ühiskonna struktuur; Valitsemine; Liivi ordu. Linnad. Põhimõisted: Muinasmaa-konnad, ristiusk, Mõõgavendade Ordu, Liivi Ordu

Keskaja ühiskond Saksamaa, Inglismaa ja Prantsusmaa näitel. Saksa-Rooma keisririik, Parlamendi kujunemine Inglismaal, Prantsusmaa ühendamine, Eluolu keskajal.

Põhimõisted: *Inglise parlament, generaalsaadid, katk, must surm, keskvõimu tugevnemine*

Maailm varauusajal (1492–1600). Ühiskond varauusajal. Õppesisu: . Tehnoloogia; Uue maailmapildi kujunemine: tehnoloogia areng, majandussuhted, humanism. Kujutav kunst, Leonardo da Vinci. Põhimõisted: Tulirelvad, kompass, gloobus, trükikunst, manufaktuur; humanistid, Leonardo da Vinci, renessanss.

Suured maadeavastused. : Ameerika avastamine; Maade-avastuste tähendus Euroopale ja Euroopa mõju avastatud maades. Põhimõisted: *maadeavastused; Kolumbus*

Reformatsioon. Reformatsioon Saksamaal; Martin Luther. Mõisted *reformatsioon, protestandid, luteri usk.*

Eesti 16. sajandil. Reformatsioon; Haldusjaotus ja linnad; . Liivi sõja põhjused ja tulemused. Mõisted: *Vana-Liivimaa, Liivi sõda, Liivi Ordu*

8. klassi ajaloo õpitulemused ja õppesisu

Õpitulemused

Õpilane:

- 1) teab, mis muutused toimusid Rootsi ja Vene ajal Eesti võimukorralduses, talurahva elus, hariduses ja kultuuris ning mis olid Põhjasõja tagajärjed Eestile;
- 2) iseloomustab valitsemiskorralduse muutusi uusajal: seisuslik riik, absolutism, valgustatud absolutism, parlamentarism;
- 3) selgitab Prantsuse revolutsiooni ning Napoleoni reformide põhjusi, tagajärgi ja mõju;
- 4) toob esile ühiskonna ümberkorraldamise võimalusi reformide ja revolutsiooni teel ning saab aru, mille poolest need erinevad;
- 5) teab, mis muutused toimusid Euroopa poliitilisel kaardil Vestfaali rahu ning Viini kongressi tulemusena, ning näitab neid kaardil;
- 6) teab, kuidas tekkisid Ameerika Ühendriigid, ja iseloomustab Ameerika Ühendriikide riigikorraldust;
- 7) iseloomustab baroki ja klassitsismi põhijooni;

- 8) seletab ja kasutab kontekstis mõisteid *valgustus, reform, revolutsioon, restauratsioon, absolutism, parlamentarism*;
- 9) teab, kes olid järgmised isikud ja iseloomustab nende tegevust: Napoleon, Louis XIV, Peeter I, Voltaire.
- 10) näitab kaardil Esimeses maailmasõjas osalenud riikide liite;
- 11) iseloomustab rahvuslikku liikumist Eestis ja Euroopas;
- 12) selgitab Eesti iseseisvumist;
- 13) teab Esimese maailmasõja põhjusi ja tagajärgi;
- 14) iseloomustab 19. sajandi ja 20. sajandi alguse peamisi kultuurisaavutusi;
- 15) seletab ja kasutab kontekstis mõisteid *rahvusriik, monopol, linnastumine, rahvuslik liikumine, venestamine, autonoomia, Antant, Kolmikliit, liberalism, konservatism, sotsialism*

Õppesisu

Uusaja ühiskonna põhijooned Euroopas: absolutismi kujunemine, Louis XIV, valgustusfilosoofia, Inglise kodusõda ja restauratsioon, Inglismaa ja Prantsusmaa, 18. sajandi valgustatud absolutism Preisimaa näitel, Friedrich II

Eesti Rootsi ja Vene riigi koosseisus: valitsemine: keskvõim ja aadli omavalitsus, Balti erikord, Põhjasõda, Peeter I, Eesti talurahvas 17. ja 18. sajandil, muutused majanduses ja poliitikas, vaimuelu (religioon, haridus, kirjasõna)

USA iseseisvumine: Iseseisvussõda, USA riiklik korraldus

Prantsuse revolutsioon ja Napoleoni ajastu: Prantsuse revolutsiooni põhjused ja kulg, Napoleoni reformid, Prantsuse revolutsiooni ja Napoleoni sõdade tähtsus Euroopa ajaloos

Kultuur: barokk, klassitsism, Industriaalühiskonna kujunemine, tööstuslik pööre, vabrikutootmine, linnastumine, industriaalühiskonna sotsiaalne pal e, 19. sajandi poliitilised õpetused

Rahvuslus ja rahvusriigid: rahvusluse tõus Euroopas, rahvusriigi loomine Saksamaa näitel, Saksa keisririik

Eesti 19. sajandil ja 20. sajandi algul : Vene impeeriumi äärealade poliitika, talurahvaseadused, rahvuslik ärkamine, selle eeldused, liidrid ja üritused, venestusaeg, 1905. aasta revolutsiooni tagajärjed

Esimene maailmasõda: uue jõudude vahekorra kujunemine Euroopas, sõja põhjused, kulg ja tagajärjed, maailmasõja mõju Eestile, Eesti iseseisvumine: autonoomiast Vabadussõjani,

Kultuur 19. sajandil ja 20. sajandi algul: eluolu, ajakirjandus, seltsiliikumine.

9. klassi ajaloo õpitulemused ja õppesisu

Õpitulemused

Õpilane:

- 1) näitab kaardil Esimese maailmasõja järel toimunud muutusi (Versailles' süsteem);
- 2) toob esile rahvusvahelise olukorra teravnemise põhjusi 1930. aastail;
- 3) iseloomustab ning võrdleb demokraatlikku ja diktatuurset ühiskonda;
- 4) iseloomustab ning võrdleb Eesti Vabariigi arengut demokraatliku parlamentarismi aastail ja vaikival ajastul;
- 5) iseloomustab kultuuri arengut ja eluolu Eesti Vabariigis ning maailmas, nimetab uusi kultuurinähtusi ja tähtsamaid kultuurisaavutusi;

- 6) seletab ja kasutab kontekstis mõisteid *demokraatia, diktatuur, autoritarism, totalitarism, ideoloogia, fašism, kommunism, natsionaalsotsialism, repressioon, Rahvaste Liit, Versailles` süsteem, vaikiv ajastu, parlamentarism, Tartu rahu*;
- 7) teab, kes olid järgmised isikud ja iseloomustab nende tegevust: Jossif Stalin, Benito Mussolini, Adolf Hitler, Franklin Delano Roosevelt, Konstantin Päts ja Jaan Tõnisson;
- 8) näitab kaardil Teise maailmasõja sõjategevust Idarindel, Läänerindel, Vaiksel ookeanil ja Põhja-Aafrikas ning muudatusi Teise maailmasõja järel;
- 9) iseloomustab, milline oli rahvusvaheline olukord Teise maailmasõja eel, ja toob esile Teise maailmasõja puhkemise põhjusi;
- 10) selgitab MRP ja baaside lepingu tähtsust Eesti ajaloos;
- 11) iseloomustab Eesti Vabariigi iseseisvuse kaotamist;
- 12) teab, millal algas ja lõppes Teine maailmasõda, toob esile Teise maailmasõja tulemused ning tagajärjed;
- 13) teab, mis riigid tegutsesid koostöös Saksamaaga ja mis riikidest moodustus Hitleri-vastane koalitsioon;
- 14) seletab ja kasutab kontekstis mõisteid *MRP, holokaust, küüditamine, baaside leping, okupatsioon, Atlandi Harta, ÜRO*.
- 15) iseloomustab külma sõja kujunemist ja olemust, toob esile selle avaldumise valdkonnad ja vormid;
- 16) näitab kaardil olulisemaid külma sõja aegseid kriisikoldeid ja muutusi maailma poliitilisel kaardil 1990. aastail;
- 17) iseloomustab tööstusriikide arengut USA ja Saksamaa Liitvabariigi näitel;
- 18) iseloomustab kommunistlikku ühiskonda NSV Liidu näitel ning Eesti arengut NSV Liidu koosseisus;
- 19) toob esile kommunistliku süsteemi kokkuvarisemise põhjused ja tagajärjed;
- 20) analüüsib Eesti iseseisvumise taastamist ja Eesti Vabariigi arengut;
- 21) iseloomustab kultuuri ja eluolu 20. sajandil;
- 22) seletab ja kasutab kontekstis mõisteid *perestroika, glasnost, külm sõda, kriisikolle, kollektiviseerimine, industrialiseerimine, plaanimajandus, massirepressioon, Atlandi Harta, Euroopa Liit, NATO, Balti kett, laulev revolutsioon*;
- 23) teab, kes olid järgmised isikud, ja iseloomustab nende tegevust: Mihhail Gorbatšov, Boris Jeltsin, Arnold Rüütel, Lennart Meri, Edgar Savisaar, Mart Laar.

Õppesisu:

Rahvusvaheline olukord

Pariisi rahukonverents

poliitiline kaart pärast Esimest maailmasõda

Rahvasteliidu tegevus ja mõju

sõjakollete kujunemine Aasias ja Euroopas

Maailmamajandus

ülemaailmse majanduskriisi põhjused, olemus ja tagajärjed

Demokraatia ja diktatuurid 1920.–1930. aastail

demokraatia ja diktatuuri põhijooned

demokraatia Ameerika Ühendriikide näitel

autoritarism Itaalia näitel
totalitarism NSV Liidu ja Saksamaa näitel

Eesti Vabariik

Vabadussõda
Asutav Kogu: maareform ja põhiseadus
demokraatliku parlamentarismi aastad
vaikiv ajastu
majandus
kultuur ja eluolu
välispoliitika

Kultuur ja eluolu kahe maailmasõja vahel

uued kultuurinähtused
teadus
tehnikareng: aatomiuuringud, auto ja lennuk, raadio, kino ja film
kirjandus ja kunst
uued propagandavahendid

Rahvusvaheline olukord

lääneriikide järeleandmised Saksamaale. München. MRP

Sõjategevuse üldiseloostus

sõja algus ja lõpp
sõdivad pooled, rinded
holokaust
ÜRO asutamine

Eesti Teise maailmasõja ajal

baaside ajastu
iseseisvuse kaotamine
juuniküüditamine
sõjategevus Eesti territooriumil
Nõukogude ja Saksa okupatsioonid

Külm sõda

külma sõja põhijooned ja avaldumisvormid
kahepooluselise maailma kujunemine: Trumani doktriin, Marshalli plaan, Berliini blokaad ja Saksamaa lõhestamine
kriisid ja sõjad: Kuuba kriis, Berliini müür, Vietnami sõda

Läänemaailm USA ja Saksamaa Liitvabariigi näitel

USA ühiskond: sisepoliitika, ühiskondlikud liikumised, välispoliitika
Saksamaa Liitvabariigi majanduse areng. Ida- ja Lääne-Saksamaa suhted

Kommunistlikud riigid

kommunistliku süsteemi teke
NSV Liit: stalinism, sula, stagnatsioon

Eesti Nõukogude okupatsiooni all

piiride muutumine
repressioonid
kollektiviseerimine
industrialiseerimine

poliitiline juhtimine

kultuur ja eluolu

Kommunistliku süsteemi lagunemine

perestroika ja glasnost

M. Gorbatšov

B. Jeltsin

Saksamaa ühinemine

Eesti Vabariigi iseseisvuse taastamine

Laulev revolutsioon

Balti kett

põhiseadusliku korra taastamine

Maailm 1990. aastail

üldülevaade

Euroopa Liidu laienemine

NATO laienemine

uued vastasseisud

Kultuur ja eluolu 20. sajandi teisel poolel

teaduse ja tehnika areng: aatomiuringud, infotehnoloogia

massikultuur

naine ja ühiskondlik elu

muutused mentaliteedis

10.3. Ühiskonnaõpetus

Õppe- ja kasvatusesmärgid II kooliastmes

6. klassi lõpetaja:

- 1) teab ja väärtustab demokraatia põhimõtteid;
- 2) mõistab, kuidas demokraatia põhimõtted saavad toimida koolis, märkab probleeme koolis, toetab oma käitumise ja osalemisega koolidemokraatiat;
- 3) märkab ning arvestab erinevaid huve ja võimalusi ning on valmis koostööks ja kokkulepeteks, oskab otsida ja pakkuda abi probleemide lahendamisel;
- 4) teab Eesti riigi valitsemise põhilisi institutsioone, kirjeldab nende ülesandeid (kohalik omavalitsus, Riigikogu, Vabariigi Valitsus, Vabariigi President, kohus) ning nimetab erinevaid riigijuhtimisega seotud ameteid/elukutseid;
- 5) teab, mis on põhiseadus ja teised seadused, miks tuleb seadusi täita; teab, mis on lapse õigused ja vastutus;
- 6) selgitab näidetega, mis on kodanikuühendus, kodanikualgatus ja vabatahtlik töö; põhjendab vabatahtliku töö vajalikkust ning pakub abi abivajajaile; tunneb ära ebaõigluse ja oskab sellele vastu seista;
- 7) mõistab inimeste iseärasusi ning teab, et inimesed erinevad rahvuse, soo, vaimse ja füüsilise suutlikkuse ning vaadete ja usutunnistuste poolest; on salliv erinevuste suhtes ja valmis koostööks;
- 8) toob näiteid ühiskonna toimimiseks ja arenguks vajalikest elukutsetest ja ettevõtetest ning väärtustab töötamist kui peamist elatusallikat, tunneb oma õigusi ja vastutust omanikuna ja tarbijana ning mõistab, miks erinevais ametis töötamisel eeldatakse erinevaid teadmisi, oskusi ja isiksuseomadusi;

- 9) oskab leida teavet oma eesmärkide ja huvide tarbeks ning seda kriitiliselt hinnata; esitab oma teadmisi ja seisukohti selgelt ja veenvalt ning suudab neid põhjendada; loob, kasutab ja jagab infot ning väärtustab enda ja teiste autorite tööd;
- 10) teab, et tal on õigus saada abi, ning oskab leida abi ettetulevates elusituatsioonides.

6. klassi ühiskonnaõpetuse õpitulemused ja õppesisu

Õpitulemused:

Õpilane:

- 1) on viisakas, sõbralik, väarikas, vastutustundlik, töökas, täpne ja aus;
- 2) teab ja väärtustab demokraatia põhimõtteid;
- 3) mõistab, kuidas demokraatia põhimõtted saavad toimida koolis; märkab probleeme koolis, toetab oma käitumise ja osalemisega koolidemokraatiat;
- 4) loetleb Eesti riigi valitsemise põhilisi institutsioone ja kirjeldab nende ülesandeid (kohalik omavalitsus, Riigikogu, Vabariigi Valitsus, Vabariigi President, kohus);
- 5) teab, mis on põhiseadus ja teised seadused, miks seadusi tuleb täita; teab, mis on lapse õigused ja vastutus;
- 6) selgitab näidetega, mis on kodanikuühendus, kodanikualgatus ja vabatahtlik töö; põhjendab vabatahtliku töö vajalikkust ning pakub abi abivajajatele; tunneb ära ebaõigluse ja oskab sellele vastu seista;
- 7) mõistab inimeste iseärasusi, teab, et inimesed erinevad rahvuse, soo, vaimse ja füüsilise suutlikkuse ning vaadete ja usutunnistuste poolest; on salliv erinevuste suhtes ja valmis koostööks, oskab vältida ja lahendada konflikte;
- 8) toob näiteid ühiskonna toimimiseks ja arenguks vajalikest elukutsetest ja ettevõtetest ning väärtustab töötamist kui peamist elatusallikat; tunneb oma õigusi ja vastutust omanikuna ja tarbijana;
- 9) oskab leida teavet oma eesmärkide ja huvide tarbeks ning seda kriitiliselt hinnata; esitab oma teadmisi ja seisukohti selgelt ja veenvalt ning suudab neid põhjendada; loob, kasutab ja jagab infot ning väärtustab enda ja teiste autorite tööd;
- 10) teab, et tal on õigus saada abi, ning oskab leida abi ettetulevates elusituatsioonides.

Õppesisu (35 tundi):

I teema. Sotsiaalsed suhted (11 tundi):

1. Inimesed meie ümber, kogukonnad; Euroopa riigid ja rahvad; sallivus (6 tundi)
2. Vabatahtlik tegevus: kodanikuühendused ja -algatus; koostöö (4 tundi)

II teema. Demokraatia (11 tundi)

1. Demokraatia põhimõtted ja selle toimimine (7 tundi): rahva osalemine valitsemises, EV valitsemine, võimude lahusus
2. Koolidemokraatia; lapse õigused ja võimalused osaleda poliitikas (3 tundi)

III teema. Töö ja tarbimine (7 tundi)

Aja ja kulutuste planeerimine, teadlik ja säästev tarbimine

Elukutsed, töökultuur,

IV teema. Meedia ja teave (6 tundi)

- 8) Raamatukogu, internet, ajalehed, meediakanalid,
- 9) Teadlik infotarbimine, autorikaitse

Õppe- ja kasvatuseesmärgid III kooliastmes

9. klassi lõpetaja:

- 1) teab demokraatia toimimise põhimõtteid ning toob näiteid nende rakendamise kohta; toimib demokraatia põhimõtteid arvestades; on orienteeritud enesearendamisele;
- 2) määratleb ja tunnetab end oma kogukonna ja Eesti ühiskonna liikmena, vastutustundliku kodanikuna Eesti Vabariigis, Euroopa Liidus ning maailmas;
- 3) teab ja järgib inimõigusi, märkab nende rikkumist ning kaitseb inimõigusi, tunnustab erinevaid inimrühmi võrdselt väärtuslikuna ja käitub sallivalt;
- 4) tunneb Eesti riigi põhiseadust ja ülesehitust ning halduskorraldust; oskab suhelda riigi- ja omavalitsusasutustega; oskab leida ja kasutada vajalikku õigusakti; järgib seadusi; kasutab kodanikuühiskonna tegutsemisvõimalusi; selgitab näidete kaudu vabaihenduste toimimise põhimõtteid ja eesmärke;
- 5) tunneb Euroopa Liidu ülesehitust ja väärtusi ning nimetab liikmesriike; nimetab teisi rahvusvahelisi organisatsioone ja selgitab nende tegevuse eesmärke;
- 6) selgitab üksikisiku, ettevõtja ja riigi rolli majanduses; teab, mis on avalik ja erasektor; teab maksustamise eesmärke ning üksikisiku õigusi ja kohustusi seoses maksudega;
- 7) kaalub oma võimalusi tulevase töötajana ja ettevõtjana ning kavandab edasist haridusteed lähtuvalt oma võimetest, huvidest, teadmistest, oskustest ja hoiakutest ning valikuid väliselt mõjutavatest teguritest;
- 8) hindab ressursside piisavust ning tarbib säästlikult; tunneb oma õigusi ja vastutust tarbijana;
- 9) oskab leida vajalikku teavet ja vahendeid; kasutab lihtsamaid uurimismeetodeid, arvestab autoriõiguste kaitset;
- 10) teab, mis on üleilmastumine, ja toob näiteid üleilmastumise mõjude kohta majandusele, kultuurile, keskkonnale jne;
- 11) teab riigi juhtimis- ja haldusstruktuuride ameteid/elukutseid ning nende töö sisu ja arutleb selle üle, mis on olulised eeldused selle töö tegemiseks; valdab ülevaadet riigiteenistujaks kujunemise ja õppimise võimalustest.

9. klassi ühiskonnaõpetuse õpitulemused ja õppesisu

Õpitulemused

Õpilane:

- 1) tunneb demokraatia toimimise põhimõtteid ning toob näiteid nende rakendamise kohta; toimib demokraatia põhimõtteid arvestades; on orienteeritud enesearendamisele;
- 2) määratleb ja tunnetab end oma kogukonna ja Eesti ühiskonna liikmena; on valmis toimima vastutustundliku kodanikuna Eesti Vabariigis, Euroopa Liidus ning maailmas;
- 3) tunneb ja järgib inimõigusi, märkab nende rikkumist ning tegutseb inimõiguste kaitsel; tunnustab erinevaid inimrühmi võrdselt väärtuslikuna ning käitub sallivalt;
- 4) tunneb Eesti riigi põhiseadust ja ülesehitust ning halduskorraldust; oskab suhelda riigi- ja omavalitsusasutustega; oskab leida ja kasutada vajalikku õigusakti; järgib seadusi; kasutab kodanikuühiskonna tegutsemisvõimalusi; selgitab näidete kaudu vabaihenduste toimimise põhimõtteid ja eesmärke;
- 5) tunneb Euroopa Liidu ülesehitust, väärtusi ning nimetab liikmesriike; nimetab teisi rahvusvahelisi organisatsioone ja selgitab nende tegevuse eesmärke;

- 6) selgitab tänapäeva turumajanduse põhimõtteid, üksikisiku, ettevõtja ja riigi rolli majanduses; mõistab riigi ja turu vahekorda, teab, mis on avalik ja erasektor; tunneb maksustamise eesmärke ning üksikisiku õigusi ja kohustusi seoses maksudega;
- 7) hindab oma võimalusi, õigusi ning vastutust ettevõtjana ja tööturu osalisena, kavandab oma karjääri, teeb otsuseid enda suutlikkust ja ressursse adekvaatselt analüüsides ning tegevuse tagajärgi prognoosides;
- 8) hindab ressursside piisavust ning tarbib säästlikult; tunneb oma õigusi ja vastutust tarbijana;
- 9) analüüsib kriitiliselt infokeskkonda, arvestades autoriõiguste kaitset; oskab leida vajalikku teavet ja vahendeid; kasutab lihtsamaid uurimismeetodeid;
- 10) teab, mis on üleilmastumine ja toob näiteid üleilmastumise mõjudest majandusele, kultuurile, keskkonnale jne.

Õppesisu (70 tundi):

Ühiskond ja sotsiaalsed suhted (22 tundi):

- 1) Meedia ja teave (7 tundi)
- 2) Ühiskonna sotsiaalne struktuur (6 tundi)
- 3) Ühiskonna institutsiooniline struktuur – avalik sektor, erasektor, kolmas sektor (3 tundi)
- 4) Ühiskonnaliikmete õigused (6 tundi)

Mõisted: avalik arvamus, avalik elu, eraelu, ajakirjandusvabadus, ajakirjanduseetika, autoriõigus, autorivastutus, reklaam, plagiaat, sotsiaalsed erinevused, sotsiaalne kihistumine, sotsiaalne sidusus, sotsiaalne tõrjutus, identiteet, mitmekultuurilisus, avalik sektor, riigiasutus, avalik-õiguslik asutus, erasektor, eraettevõte, mittetulundussektor, sihtasutus, inimõigused, põhiõigused, sotsiaal- majanduslikud õigused, poliitilised õigused, kultuurilised õigused

Riik ja valitsemine (16 tundi)

- 1) Demokraatia
- 2) Eesti valitsemiskord

Mõisted: demokraatia, autokraatia, totalitarism; võimude lahusus ja tasakaal, õigusriik, kodanikuõigused, kodanikuvabadused, kodanikuühiskond, kodanikualgatus, põhiseadus, põhiseaduslik institutsioon, põhiseaduslikud õigused, seadusandlik võim, opositsioon, koalitsioon, täidesaatev võim, president, õiguskantsler, riigikontroll, kohalik omavalitsus (KOV), kohus, õigusakt; erakond, valimised, kodakondsus, kodanik, alaline elanik.

Kodanikuühiskond (15 tundi)

Mõisted: kodanikuühiskond, vabauhendus, kodanikuosalus, kodanikualgatus

Majandus (17 tundi)

Mõisted: turumajandus, turg ja turusuhted, nõudmine, pakkumine, konkurents, tootlikkus, kasum, riigieelarve, riiklikud ja kohalikud maksud, ühishüve, sotsiaalne turvalisus, vaesus, sotsiaalkindlustus, sotsiaaltoetus, tööturg, bruto- ja netopalk, laen, investeering, tarbijakaitse;